

Dinî Araştırmalar, Eylül - Aralık 1998, c. 1, s. 2

Suriye'deki İlmî Dergilerde İslâm Tarihi Alanında Yayınlanmış Bazı Makaleler

*İsmail Hakkı ATÇEKEN**

İlmî araştırma yapan kimseler için çeşitli ilim dallarındaki klâsik kaynakların büyük önemi bilinen bir gerçektir. Ancak klâsik kaynakların yanında çağdaş araştırmaların da gözden uzak tutulmaması gerektiği kanaatindeyiz. İslâm dünyasının farklı ülkelerinde yapılan çalışmaları öğrenmek, Batı'daki araştırmalar hakkında bilgi sahibi olmak için hazırlanmış bazı katalog, rehber ve bibliyografya dökümanları mevcuttur.

Söz konusu araştırma rehberlerinden birisi Muhammed Mutî' el-Hâfız ve Ğazve Bedîr adlı iki araştırmacı tarafından "Delîlu'l-Ebhâsi't-Târîhiyye fi Me-cellâti's-Sûriyye" ismiyle hazırlanmış ve bu eser 1986'da Şam'da basılmıştır. Bu çalışmada Suriye'deki ilmî dergilerden seçilmiş 8 adet dergide yer alan Tarih, İslâm tarihi, Terâcim, Arap ülkeleri tarihi, bazı Müsteşriklerin çalışmaları, Seyahatnâmeler, Sanat tarihi, Arkeoloji vb. konularla ilgili makaleler

* Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı.

sıralanmıştır. Makaleler ana başlıklar halinde verilmiş, bazen okuyucuya kolaylık sağlaması açısından alt başlıklar da kullanılmıştır.

Bu hususa örnek vermek gerekirse; İslâm tarihinin ana dönemleri “el-Usûru’t-Târîhiyye” ana başlığı altında incelenmiş ve makaleler sıralanırken şu alt başlıklar verilmiştir:

- Eski Çağ Tarihi (et-Târîhu’l-Kadîm).
- Cahiliye Dönemi (et-Târîhu’l-Câhili).
- İslâmî Dönem (İslâmiyyât).
- Emevîler Dönemi (el-Ümeviyyûn).
- Abbasîler Dönemi (el-Abbâsiyyûn).
- Fatımîler Dönemi (el-Fâtmiyyûn).
- Eyyûbîler Dönemi (el-Eyyûbiyyûn)
- Begteginliler-Erbil Atabegleri (Âl-i Begtegin).
- Osmanlılar Dönemi (el-Osmâniyyûn).
- 20. Yüzyıl Tarihi (el-Asru’l-Hadîs).

Bu fihristte makaleler verilirken şu sıra takip edilmiştir: Önce makalenin ismi, daha sonra makalenin yazarı verilmekte, en son olarak da bu makalenin yayımlandığı derginin ismi, cildi ve sahifesi zikredilmektedir. Ancak biz makaleleri sıralarken Bibliyografya stiline uygun olarak önce yazar adını, sonra makalenin adını, daha sonra da derginin ismi, cilt ve sayfasını verdik.

Bu eserde sıralanan makalelerin yayımlandığı dergiler hakkında kısa bilgi vermek istiyoruz⁽¹⁾:

1. Mecelletu’l-Mecmai’l-İlmi’l-Arabî (Mecmau’l-Luğati’l-Arabiyye): Çeşitli ilim ve sanat konularının yer aldığı ilmî bir dergidir. İlk sayısı 1921 yılında çıkmış, daha sonra bazı yıllarda kesintiye uğramıştır. Günümüze kadar bazı aralıklarla yayınına devam etmiştir.

2. Mecelletu’l-Muktebes: Kurucusu ve sahibi Ali, Muhammed Kürdî ’dir. Her ayın başında çıkan edebî, ilmî, ictimâî bir dergidir. İlk sayısı 1908 yılında çıkmış, 1917 yılında yayını durmuştur.

3. Mecelletu’s-Sekâfe: Üstad Halil Merdem Bek, Dr. Cemîl Salîbe, Dr. Kâzım ed-Dağîstânî, Dr. Kâmil Ayyâd tarafından çıkarılan aylık üniversite dergisidir. İlk sayısı 5 Nisan 1933’te çıkmış, 1934 yılı Haziran ayında çıkan 10. Sayıdan sonra derginin basımı durdurulmuştur.

1. Bu konuda fazla bilgi için bkz: M. Mutî’ el-Hâfız-Ğazve Bedîr, Delîlü’l-Ebhâsi’t-Târîhiyye fî Mecellâti’s-Sûriyye, Dimeşk, 1986, s.11-13.

4. *Mecelletu'l-Misbâh*: Her Arabî ayın başında aylık olarak çıkan ilmî, edebî, tarihî, ictimâî bir dergidir. Kurucusu Muhammed Ahmed Dehmân'dır. İlk sayısı 1927 yılında çıkmış, 3. sayıdan sonra aynı yıl içinde basımına son verilmiştir.

5. *Mecelletu'l-Havliyyâti'l-Eseriyye es-Sûriyye*: İlmî, arkeolojik ve tarihî bir dergidir. Suriye umumî müze müdürü tarafından yılda iki defa çıkarılan derginin amacı; Suriye tarihi ve arkeolojisi üzerine yapılan çalışmaları, makaleleri yayınlamaktır. Dergide çıkan makaleler, Suriye arkeologlarından bir grup bilginden oluşan bir komisyon tarafından değerlendirilmektedir.

6. *Mecelletu'd-Dirâsâti's-Şarkıyye*: Suriye'deki Fransız-Arap Araştırmaları Enstitüsü tarafından yıllık olarak çıkarılan tarihî, edebî ve felsefî bir dergidir. İlk sayısı 1931 yılında Fransızca olarak ilim alemine sunulan dergiye daha sonra Arapça bazı araştırma ve metinler ilâve edilmiştir. Bu dergi toplam 34 sayı olarak çıkmıştır.

7. *Mecelletu Dirâsât Târîhiyye*: Şam'da çıkan ve Arap tarihi hakkındaki araştırmaları yayınlayan bir dergidir. İlk sayısı 1980 yılında çıkan bu dergi, hâlen yayınına devam etmektedir.

8. *Mecelletu't-Türâsi'l-Arabî*: Şam'da İttihâdu'l-Küttâbi'l-Arab tarafından ilk sayısı 1979 yılında çıkarılan bir dergidir. Bu mecellede Arap kültürü ile ilgili tarihî, edebî, felsefî, ilmî makaleler yayınlanmıştır.

Bu kısa bilgileri verdikten sonra Suriye ilmî dergilerinde ilk dönem İslâm tarihi, Emevîler, Abbasîler, Fatımîler, Eyyübîler, Begteginliler, Osmanlılar ve 20. yüzyıl tarihi ile ilgili makaleleri alt başlıklar halinde sıralamak istiyoruz. Sözkonusu eserde makaleler verilirken sıralamada Arap alfabesi esas alınmıştır. Biz ise tertipte Lâtin alfabesini esas alarak ona göre sıralama yapmayı uygun bulduk.

I. İLK DÖNEM İSLÂM TARİHİ

1. 'Akil, Dr. Nebih, "el-Esbâbu'l-İktisâdiyye ve'l-İctimâiyye li Mukâvemeti Kureyş ed-Da've ile'l-İslâm", Dirâsât Târîhiyye, VII: 83-97.

2. 'Akil, Dr. Nebih, "İntişâru'l-İslâm fi'l-Halîc fi Zemeni'r-Rasûli'l-Kerîm", Dirâsât Târîhiyye, I: 27-52.

3. 'Akil, Dr. Nebih, "Muşkiletu'l-Hukm fi'l-İslâm ba'de Vefâti'r-Rasûl", Dirâsât Târîhiyye, XII: 7-27.

4. Ali, Muhammed Kürd, "el-Cibâye fi'l-İslâm", el-Muktebes, II: 204-210.

5. Ali, Muhammed Kürd, "Hayâtu'r-Rasûl", el-Muktebes, IV: 706-707.
6. Ali, Muhammed Kürd, "el-Hisbe fi'l-İslâm", Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, I: 257-262.
7. Ali, Muhammed Kürd, "el-Hisbe fi'l-İslâm", el-Muktebes, VI: 158-160.
8. Ali, Muhammed Kürd, "el-Hisbe fi'l-İslâm ve Erba'a Mahtûtât fihâ (1-2)", el-Muktebes, III: 537-554, 609-618.
9. Ali, Muhammed Kürd, "Muhammed ve'l-Âhira", el-Muktebes, VIII: 129.
10. Ali, Muhammed Kürd, "el-Müslimûn ve'z-Zimmiyyûn ve'l-Mu'âhidûn", el-Muktebes, III: 251-274, 434-443, 491-501.
11. Ali, Muhammed Kürd, "es-Sanâiu'l-İslâmiyye (1-2)", el-Muktebes, III: 206-214, 242-251.
12. Ali, Muhammed Kürd, "et-Tedvîn fi'l-İslâm", Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, X: 408-411.
13. Ali, Muhammed Kürd, "Tesmiyetu Ebtâli'l-Arab ve Kâtîliyhim fi'l-İslâm", el-Muktebes, VII: 194-197.
14. el-'Aselî, Şükrî, "el-Cibâye fi'l-İslâm", el-Muktebes, IV: 90-100, 154-161.
15. 'Avvâd, Kurkîs, "el-Varak evi'l-Kağîd Sına'atuhû fi'l-Usûri'l-İslâmiyye", Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, XXXIII: 409-438.
16. 'Ayyâd, Dr. Muhammed Kâmil, "Eseru Sıkliyye fi Nakli'l-Hadarati'l-Arabiyyeti'l-İslâmiyye ile'l-Avrûbiyyîn", Dirâsât Târîhiyye, V: 14-29.
17. el-'Azm, Refîk, "Esbâbu'l-Hicreti'n-Nebeviyye", el-Muktebes, VI: 66-72.
18. Bedr, Dr. Ahmed, "Hicretü's-Sekâfe mine'l-Meşrik ile'l-Mağrib fi'l-Karni's-Sânî li'l-Hicreti", Dirâsât Târîhiyye, VIII: 77-94.
19. Bedr, Dr. Ahmed, "et-Tanzîmu'l-Askerî 'Inde'l-Arabî'l-Müslimîn: Fetre-tü'n-Neşeti ve't-Tekvîn", Dirâsât Târîhiyye, IV: 110-166.
20. ed-Dâye, Dr. Muhammed Rıdvan, "es-Sîretu'n-Nebeviyye fi't-Turâsi'l-Endelüsi", et-Turâsu'l-Arabî, I: 69-95.
21. Dehmân, Muhammed Ahmed, "Halka Mefkûde min Silsileti't-Târîhi'l-İslâmî Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, XVI: 306-318.
22. ed-Dûrî, Dr. Abdülaziz, "Nizâmu'd-Darâib fi Sadri'l-İslâm", Mecmau'l-Luğati'l-Arabiyye, XLIX: 292-308.

23. Emîn, Dr. Hüseyin, “el-Mescid ve Eseruhû fî Tatvîri't-Ta'lim”, Dirâsât Târîhiyye, V: 5-13.

24. Ferruh, Dr. Na'im, “es-Sırau'l-Arabî el-Bîzantî li's-Saytarati ale'l-Bahri'l-Ebyadi'l-Mutavassıt fi'l-Karni's-Sâmini'l-Miladî”, Dirâsât Târîhiyye, XII: 28-43.

25. Halîfât, Dr. 'Avd Muhammed, “el-Arab ve'n-Nevbe fî Sadri'l-İslâm”, Dirâsât Târîhiyye, VIII: 50-76.

26. Hammâş, Necdet, “er-Ridde ve Mevkıfu Ebîbeker minhâ”, Dirâsât Târîhiyye, V: 151-163.

27. el-Mağribî, Abdulkâdir, “et-Tedvîn fi'l-İslâm”, Mecmau'l-Luğati'l-Arabiyye, XII: 668-671.

28. Muhtâr, Abdulmun'im, “Advâ alâ Mâhiyyeti Ma'reketi Zâti's-Savârî ve Devruhû fî Tatavvuri Huttati'l-Harbi'l-Arabiyye”, Mecmau'l-Luğati'l-Arabiyye, XLI: 325-336.

29. Muhtâr, Dr. Abdulmun'im, “el-Yermûk yevmu Hâlid fî Târîhi'l-'Urûbe”, Mecmau'l-Luğati'l-Arabiyye, XLIII: 765-785.

30. es-Savvâf, Dr. Fâik Bekr, “Ba'zu Mezâhiri'l-Hadâratî'l-Arabiyyeti'l-İslâmiyye fî Cezîreti Sıkıyye”, Dirâsât Târîhiyye, XII: 121-144.

31. Zeki, Ahmed, “et-Ticâretu ve'l-İslâm”, el-Muktebes, IV: 77-89.

32. Zekkâr, Dr. Süheyl, “et-Teşrî'u'l-İktisâdiyyu'l-İslâmî ve Devru'l-İmam Muhammed el-Hasen eş-Şeybânî fî İrsâi De'âimih”, Dirâsât Târîhiyye, II: 103-116.

33. Zilheim, Rudolf, “Fitnetu Abdullah b. Zübeyr”, Mecmau'l-Luğati'l-Arabiyye, XLIX: 820-870.

34. Ziyâde, Nikola, “el-Meşriku'l-İslâmî fi'l-Karneyni's-Sâlis ve'r-Râbi' el-Hicriyyeyn”, Dr. Dirâsât Târîhiyye, VIII: 102-143.

II. EMEVÎLER DÖNEMİ

1. Ali, Muhammed. Kürd, “Mumeyyezâtu Benî Umeyye-1”, Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, XVI: 408-421.

2. Ali, Muhammed Kürd, “Mumeyyezâtu Benî Umeyye-2”, Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, XVI: 450-455.

3. el-Hamârene, Dr. Sâlih, “Mervân b. el-Hakem ve'l-Hilâfe”, Dirâsât Târîhiyye, VI: 29-58.

4. Su'aydân, Dr. Ahmed Selim, “Mutala'ât fî Târîhi'l-Ulûm fi'l-Asri'l-Umevî”, Dirâsât Târîhiyye, III: 113-122.

III. ABBASÎLER DÖNEMİ

1. 'Akil, Dr. Nebih, "Ba'du Ahdâsi'd-Devleti'l-Abbâsiyye ve'd-Devru'l-Abbâsiyyi'l-Evvel min Hilâli Manzûrin Unsurî ve İktisâdî ve İctimâî", Dirâsât Târîhiyye, IV: 63-84.
2. 'Akil, Dr. Nebih, "ed-Da'vetu'l-Abbâsiyye-Dirâse fi'l-Huviyye", Dirâsât Târîhiyye, XIII-XIV: 51-72.
3. Ali, Muhammed Kürd, "eş-Şuûbiyye", el-Muktebes, IV: 37-49.
4. 'Avvâd, Mihail "el-'Utlatü'l-Üsbü'yye fi'd-Devleti'l-Abbâsiyye", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XVIII: 52-58.
5. el-Keyalî, Sâmi "Vemzât mine't-Târîh ve Feterât Dâmiye min Bed'i Asri'l-Inhiyâr", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XL: 476-491.
6. Lecnetu'l-Mecelle, "Tuhfetu Târîhiyye Nâdira: Âhiru Halifeti Abbâsî, Eserun Lehû", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, IX: 308-310.
7. el-Mağribî, Abdulkadir, "Munazaratu 'Alimîn fi Meclisi'l-Me'mûn", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XXIX: 3-21.
8. el-Mancûrî, Mahmud, "Beyne't-Târîh ve'l-Edeb, el-Hadaratu'l-Abbâsiyye ve Eseruhâ fi Luğati'l-Arab", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, V: 365-373.
9. el-Muneccid, Salâhuddîn, "Cevâhiru'l-Hulefâi'l-Abbâsiyyîn", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XVI: 555-561.
10. en-Nekdî, 'Arif "İstidrâk ve Ta'lik ve Nazra ilâ Târîhi Beni'l-Abbâs (1-10)", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XXXVI: 166-175, 316-325, 506-515; XXXVII: 170-176, 295-302, 389-400, 571-584; XXXVIII: 53-68, 211-220, 382-392.

IV. FATİMÎLER

1. Ali, Muhammed Kürd, "Evdâu'd-Devleti'l-Fâtumiyye", el-Muktebes, VII: 899-918.
2. Hasen, Ali Muhammed el-Fakîh, "Nesebu'l-Fâtumiyyîn", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XVIII: 59-61.
3. es-Sa'îdî, Dr. Ömer, "Muhavelâtu'l-Fâtumiyyîn el-İstîlâ 'alâ Mısr/el-Eb'âdu'd-Devliyye ve'l-İsteraticiyye", Dirâsât Târîhiyye, VII: 74-82.

V. EYYÛBÎLER

1. el-Bennâ, Adnan, "Müsâhemetun fi Dirâseti Hukmi'l-Melik el-Muaz-zam", el-Havliyyâtu'l-Eseriyye es-Sûriyye, IV: 85-94.

2. Cahen, Claude, "Ahbâru'l-Eyyübiyyîn", Mecelletü'd-Dirâsâti's-Şarkıyye, XV: 127-177.
3. İlisev, Nükeyte (Nekîte), "Tercemetu Mahmud b. Zengî b. Ak Sungur Ebu'l-Kâsım b. Ebî Saîd Kasîmu'd-Devleti't-Türki el-Meliki'l-'Adil Nuruddin ve Nâsırı Emîri'l-Mü'minîn", Mecelletü'd-Dirâsâti's-Şarkıyye, XXV: 136-140.
4. el-Mağribî, Abdulkadir, "el-Kelimâtu'l-Eyyübiyye", Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, XII: 143-151.
5. Şubûh, İbrâhim, "Vasiyyetu'l-Melik es-Sâlih Necmuddin Eyyûb ilâ İbnihî Tûranşah", Mecelletü'd-Dirâsâti's-Şarkıyye, XXIX: 99-104.
6. Tedmurî, Dr. Ömer Abdüsselâm, "er-Ribât ve'l-Murâbitûn fi Sâhili's-Şam mine'l-Fethi'l-İslâmî hattâ el-Hurûbi's-Salîbiyye", Dirâsât Târîhiyye, V: 77-98.
7. Zeytûn, Dr. 'Adil, "Advâ ale'l-'Alâkâti't-Ticâriyye beyne's-Saltanati'l-Eyyübiyye ve Cumhûriyyeti'l-Bündûkiyye 1171-1250", Dirâsât Târîhiyye, II: 134-148.

VI. BEGTEGİNLİLER (ERBİL ATABEGLERİ)

1. el-'Azâvî, Abbas, "Âl-i Begtegin Muzafferuddin Gök Böri (1-5)", Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, XXI: 404-418, 515-529; XXII: 55-64, 138-149, 223-231.

VII. OSMANLILAR

1. Ali, Muhammed Kürd, "Ğine'l-Osmâniyyîn", el-Muktebes, IV: 414-419.
2. Ali, Muhammed Kürd, "Hâlu'd-Devleti'l-Osmâniyye el-İktisâdiyye", el-Muktebes, VII: 941-943.
3. Ali, Muhammed Kürd, "Hukûmetu's-Şûra fi'l-Memleketi'l-Osmâniyye", el-Muktebes, VII: 768-774.
4. Ali, Muhammed Kürd, "Mufekkirât fi'l-Ahdi'l-Hamîdî", Mecmau'l-'İlmi'l-Arabî, VII: 175-184.
5. Ali, Muhammed Kürd, "es-Sihâfetu'l-Osmâniyye (Târîhuhâ)", el-Muktebes, IV: 410-413.
6. el-'Asefî, Şükri, "el-Kudât ve'n-Nuvvâb", el-Muktebes, IV: 592-610.
7. el-'Azm, Hakkı, "Muhtasar Târîhi't-Tıbâ'a ve's-Sihâfeti't-Türkiyyeti'l-

Osmâni, el-Muktebes, VI: 470-484.

8. Cevad, Mustafa, "el-Fermân", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XXV: 150-151.

9. er-Rîmâvî, Dr. Süheyle, "Tatavvuru Mefhûmi'l-Lâ Merkeziyye 'Inde'l-Arabî'l-Osmâniyyîn", Dirâsât Târîhiyye, XIII-XIV: 138-148.

10. Sâdik, Muhammed, "el-Müslimûn fi'l-Kostantiniyye", es-Sekâfe, 890-895.

VIII. 20. YÜZYIL TARİHİ

1. Dr. Abdülaziz b. Abdullah, "et-Turâsu'l-Arabî ve Anâsırıhi's-Sâliha: Nahda Arabiyye Hadîse", Dirâsât Târîhiyye, III: 39-64.

2. Ali, Muhammed Kürd, "el-Harb ve't-Târîh", el-Muktebes, VIII: 597-606.

3. Ali, Muhammed Kürd, "el-Harbu'l-'Amme", el-Muktebes, VIII: 482-492.

4. Ali, Muhammed Kürd, "Hasenâtu'l-Karnî'l-Mâzî ve Seyyiâtuh (1-3)", el-Muktebes, I: 128-136, 277-282, 328-331.

5. Ali, Muhammed Kürd, "Havâdisü's-Sene 1906-1907", el-Muktebes, I: 658-660.

6. Ali, Muhammed Kürd, "İbretü'l-Harbeyn", el-Muktebes, VIII: 407-418.

7. Ali, Muhammed Kürd, "en-Nahdatu'l-Arabiyyeti'l-Ahîra (Târîhuhâ)", el-Muktebes, IV: 502-514.

8. Ali, Muhammed Kürd, "Seyyiâtu'l-Karnî'l-Mâzî", el-Muktebes, I: 91-93.

9. Ali, Muhammed Kürd, "Vakâi'u'l-Harb", el-Muktebes, I: 538-541.

10. Arslan, Şekîb, "Nahdatu'l-Arabî'l-'Ilmiyye fi'l-Karnî'l-Ahîra", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XV: 415-443.

11. el-Hatîb, Dr. Adnan, "en-Nahdatu'l-Arabiyye fi'l-Asri'l-Hadîs: Hakâik Târîhiyye anhâ (1-2)", Mecmau'l-'Ilmi'l-Arabî, XXIV: 470-479, 612-636.

12. Kâsimiyye, Dr. Hayriyye, "el-Hareketü'l-Arabiyye Hilâle'l-Harbi'l-'Ale-miyyeti's-Sâniyye ve fi A'kâbihâ 1939-1953", Dirâsât Târîhiyye, I: 96-114.

13. Kâsimiyye, Dr. Hayriyye, "el-Vatanu'l-Arabî beyne'l-İtticâhi'l-Kavmî ve Vakı'ı't-Teczie fi'l-Fetrati beyne'l-Harbeyni'l-Âlemiyyeteyn", Dirâsât Târîhiyye, XII: 91-120.